

ארטור איננו

כך, לפתע ללא כל אות אזהרה בסתלק ארטור מבוף חברתנו. הננו עומדים תוהים ונבוכים בוכה תהפוכות הגורל.

ארטור נולד בן יבנה בשנת 1914. זו השנה בה החלה סערת מלחמת העולם הראשונה לרדוף את אירופה ואת יהודיה. מלחמה אשר אחריה בותרו עדיין יהודי המערב חופשיים ואילו יהודי המזרח כבר נכלאו מאחורי מסך הברזל. אולם לא חולפות שנים רבות והאנטישמיות הארופית מרימה ראש ויהודי מרכז אירופה נאלצים לחפש מחסה.

ארטור זכה לרכש השכלה משפטית מסודרת. מבחינה זו שפר עליו גורלו, אך בטרם עלה בידו לממש את הישגיו הלימודיים הוא נאלץ לברוח כפליט לאנגליה. שם במלחמת העולם השנייה נולדו בנו בכורו דני ובתו יהודית.

ידוע כי המעבר מתרבות אחת לשנייה לא היה מן המעברים הקלים לחלק בכר מאותם בנים יהודיים שזכו להתערות בצורה יסודית בתרבות הראשונה. ההשכלה המסודרת של ארטור והמלחמה הפנימית שלו להבנת מאותם שרשים ענפים שיסודם בתרבות הגרמנית לא היתה פשוטה כלל ועקר והיא לבשה צורות מיוחדות וחיוניות במיוחד. ב-1946 עולה המשפחה ארצה. חיינו בצותא, איפוא, 24 שנים. בשנים אלה עברה קבוצתנו שלבים רבים. זכינו לקבל את המשבצת הקרקעית שלנו, פתחנו את ענפי החקלאות ככל שאפשרו לנו מגבלות הקרקע והמים והגברנו את יסודנו התעשיתי ואף במשפחת גרסטל חלו תמורות רבות: בנו השלישי, ראובן נולד, דני ויהודית התבגרו, הקימו משפחות וזיכו אותנו בבכדים.

בתוך שלל מעשים אלה, ראה זה פלא, גילה ארטור את האפיק להתערותו בתרבות

המתחדשת בישראל והוא העיון הגובר והולך בנושאי ידיעת הארץ. כידוע
המתמסרים ללמודי ארץ ישראל חייבים להקיף נושאי משנה רבים: הסטוריה,
ארכיאולוגיה, גאולוגיה, טבע ועוד נושאים רבים נוספים.

החברים שזכו בשנים האחרונות לדובב את ארטור בנושאי ידיעת הארץ
נוכחו לדעת עד כמה הוא הרחיב את השכלתו בתחומים אלה, כיצד הסתומות
שבתולדות ארץ ישראל הולכות ומעסיקות יותר ויותר את מוחו וכיצד
מתפתחים והולכים שורשי האהבה לארץ שנבטו בליבו. הוא הפך למדריך מעולה
בתחומים שונים של מקצועו החדש. לאחרונה אף זכה לדכז את פעולות הכרת
הארץ במסגרת אחוד הקבוצות והקורסים. כך הפך למסייע בידי רבים לחדור
למרחביה של ארץ ישראל לאחר מלחמת ששת הימים, ללמוד עבריה ולהתקשרות
לנופיה.

תכניות רבות העסיקהו, אך לפתע ללא כל אות אזהרה נגזר עליהן הכורח
כך נעקר מאתנו חבר צנוע וישר האהוב ובלבב, אשר ידע לשלב בצניעות
אורחות חיי קבוצה עם השתלמות מתמדת.

ת. נ. צ. ב. ה.

מאיר זרמי

דברים ליד הקבר
יום א' - כ"ו בטבת תש"ל

משתתפים אנו בצערם ובכאבם
של בני המשפחה על מות
הבעל, האב, והסתא
ארטור גרטשל ז"ל

בית מעין צבי

כולנו ציפינו לעליה. אין סרטיפיקטים והחלוץ מארגן עליה ב' לכל הצעירים המוכנים לכך, ולמשפחות עם ילדים דואגים לעליה ע"י ביירות מזויפים.

באביב 1946 פגשתי את ארטור בלונדון. שנינו עסקנו באותו נושא מבלי שידענו על כך. רק כעבור שנה נפגשנו שנית במעין צבי ארטור הוא כבר "ותיק" במשק ועגלון עצמאי בשדות כברה. מאז זוכרים כולנו את פעילותו ועסוקיו של ארטור. בכל נושא בו עסק היה מתעמק ומגלה פעילות נמרצת, אם בעבודה ואם בתפקיד. בשנים האחרונות הוא השקיע את מרצו בנושאי ידיעת הארץ. כך נתגלתה הצינובות של יהודי מגלות וינה והפכה לאהבה לארץ ישראל ותולדותיה. התלהבותו הדביקה רבים אשר הספיקו לטייל איתו: חברים, אולפן ועולים חדשים. תתבחר המשפחה בידיעה כי עד הרגע האחרון היה שקוע ארטור ביצירה ובאהבה.

אברהם אשד

אהבנו אותו, כי היה איש תרבות כל כך. בשקט שהשרה סביבו, כאילו כל-כלו שלווה בפשית מאוזנת - ורק מעטים ידעו, עד כמה בערה האש בליבו.

אהבנו אותו, כי בעים היה להבות מההומור הטבעי והעוקצני שלו, שלא פגע אלא במיתרי הצחוק של סיבתו.

אהבנו אותו, כי הסתיר את עומק ידיעותיו מאחורי עווה ולא רצה לפגוע באלה שלא ידעו כמוהו.

אהבנו אותו, כי פעל כאילו היה אחד הצעירים שסבבו אותו ושיבתו הבה מסכה בלבד המנסה להסתיר מרצו הבלתי - בלאה.

מזה שאתה חי בחברתו של אדם במשך עשרים שנה, ואתה קיים לידו ולא יותר, ותאום, בעבודה משותפת, הנך רואה אותו כפי שהוא והוא עמך וקרוב למחשבותיך ומעשיך.

עתה הוא איבנו עוד ואנד אדם ורע לרבים.

פרידל

אולי היה זה הזעזוע הפתאומי, שמקשה כל כך לבטא את אשר עם ליבנו בשעה זו. ואולי בכלל לא ניתן לאדם להביע במילים את אותו קשר החיים שנוצר בחברות של עשרות שנים, הליכה יחד בדרך ארוכה ובשלבי חיים גורליים - השמחות והזמנים הקשים שעברו עלינו ביוחד, השאיפות וההשקפות המשותפות ואפילו חילוקי הדעות, שגם הם אינם אלא ביטוי לקירבה של חיי שיתוף.

הכרתי את ארטור לראשונה בימי מלחמת העולם השנייה ואחזננו שבינו אז בין המעטים כל כך שהצליחו להימלט בפני השואה המתקרבת ומצאנו לא רק מקלט אלא אף בית זמני באנגליה הנאבקה על קיומה ועל קיומו של העולם החפשי כולו. ואולם הבדל ניכר בינינו. רובנו, רוב החברים שהחלו להתרכז במרכזי "הכשרה" שונים, היינו אז צעירים מאד - מעטים שבדיוק גמרו את בית הספר התיכון ורבים שבעקרו מביתם עוד לפני כן. ואילו ארטור בא אלינו עם השכלה מלאה ותואר אקדמאי. לכן לא היה זה אלא טבעי ששנים אחדות הדרך את הצעירים יותר והשקיע בהם ממיטב מוחו ומרצו.

אולם ליחודו הראשון של ארטור זכור לי אישית דווקא בהקשר אחר - בצניעות הליכתו וכוח רצונו להסתגל לחיים החדשים. שהרי אם לכולנו היה זה מעבר קשה מחיי יהודים עירוניים טיפוסיים במרכז אירופה ליחיי פועל שכיר וחקלאות, בנקל לשער עד כמה שדבר זה היה צריך להקשות על אדם כמו ארטור. ואף על פי כן, מעולם לא נתן לבו להרגיש בכך. מאוחר הרבה יותר, בארץ בשיחות חולין היה מספר לפעמים על קורותיו אצל האיכר, מעבידו. אך גם אם סיפר על כך בבדיחות הדעת שהיתה כה אופינית לו והאהובה עליו, מעולם לא התיחס בקלות - ראש לצעד מהפכני זה בחייו. היה זה צעד מכוון במלוא ההכרה, מתוך אלוהה באידיאל שלמענו מוכן היה להקריב חיים נוחים הרבה יותר ו"מכובדים" יותר בחברה שהיה רגיל שהיה רגיל לחיות בה לפני כן.

אכן, אמונה זו וכוח רצון זה מצאו את ביטויים לא רק בעבודה. זמן לא מעט היה חי בתנאים פרימיטיביים ביותר, ב"קוטג'ים" ישנים של פועלים חקלאיים שכירים במקומות מבודדים וקשים. וכך מיצה את כל המהפכה הזאת שעשה בחייו - עד שלבסוף בא היום המיוחל, המלחמה הסתיימה, וכאשר הגיעו ה"סרטיפיקטים" הראשונים ו"החלוץ" נאלץ לחלק את המעטים בין מועמדים כה רבים, היה ברור לכולנו, כי ארטור ומשפחתו ראויים להיות בין הראשונים שיעלו.

שנה שבתיים אחרי כן, כשרוב החבורה מה"הכשרה" באנגליה עלתה כבר מצאנו אותו במעין צבי לא רק כעולה חדש, אלא כקולט של אחרים. ואמנם אף פעם לא חדל לעסוק בקליטה, בדרכו האבושית הישרה. על כך יכולים לספר עשרות ואולי מאות בוגרי האולפנים, שלהם לא היה רק מדריך, כי אם ידיד שניתו הפך להיות גם ביתם, במובן הפשוט ביותר של המילה.

ומעניין: זכורים לי ויכוחים רבים מאד בינינו ושאלות רבות בהן נחלקו דעותינו. שכן ארטור היה מסוג האנשים ש"איכפת" להם, לקח חלק פעיל בחיי

החברה היה מקובל על הבריות ונבחר לתפקידים חשובים בקבוצה - חבר ועדת החברים, ריכוז ועדת חינוך ועוד. אך בכל הויכוחים שמר בקפדנות על כבוד לזולת ועל נימוסים אולי קצת בלתי-רגילים בקרבנו, אבל טוב היה אילו היו נפוצים יותר.

אין ספק, כי עם בואו ארצה היה עליו לעבור משבר הסתגלות חדש. ולמרות זאת מצא את דרכו לתרבות ישראל, ודווקא באחד מענניה המורכבים ביותר, הפותח לפני המעיין בו פתח רחב למרחבי התרבות העברית על כל גילוייה.

לרבים ודאי ייזכר מפעילותו בשנים האחרונות כמדריך גלהב לידיעת הארץ. לנו חבריו בקבוצה ייחרת בזכרון הדמות, שהוא עצמו החשיב מעל לכל - זו של חבר.

אשר

ב-2.6.39 הגעתי עם מאות ילדים פליטים מצ'כיה לאנגליה. זה היה קיץ של יציאת אירופה, לפני המבול, בו זכו עוד אלפים להנצל לפני שנסגרו הגבולות. הוריבו, בחושם השישי, חשו את הסכנה המשמשת ובאה. את פנינו באחת מתחנות הרכבת בלונדון קבלו ארטור וברטל. מאות ילדים חולקו למשפחות אנגליות. התהליך היה כאוב וקשה כיון שלא היתה שפה משותפת. אנו קבוצה של 26 ילדים זיכינו להגיע לחות הכשרה בליווי של ארטור וחברים מבוגרים בוספים מ"החלוץ". הם היו לנו מדריכים ומטפלים ועשו את כל הדרוש לחסוכם של ילדים בני 14-15 שזה עתה עזבו בתים מסודרים ממרכז אירופה.

ההכשרה אנגליה ע"י עליית הנוער. למדנו עברית אנגלית ועוד מקצועות בכדי שבבוא העת נוכל לעלות ארצה. ארטור היה המדריך והאבא של אותה קבוצת ילדים מאוסטריה וצ'כיה.

המלחמה פורצת. חופרים תעלות ומקלטים ובודדים מאזור אחד למשנהו. עם בפילת צרפת מרכזת אנגליה את כל הפליטים מעל גיל 18 יוצאי ארצות אויב (גרמניה אוסטריה) באי "מן". לא משנה העובדה שרוב "השבויים" הללו הם יהודים שזה עתה הצילו את עצמם מצפריי הבאצים. אנגליה החליטה לשמר על עצמה גם אם יגרם לכך סבל לחפים מפשע. אלפים בשלחו למחנות בקבדה וחלקם אף טבע בים ע"י צוללות גרמניות. אחרי מספר חודשים שוחררו רוב הפליטים וביניהם ארטור.

ההכשרות של החברים המבוגרים מהחלוץ פוזרו. התחליף הוא הכשרת בודדים או משפחות. השיטה עבודה במשק המשפחתי של האכרים האנגלים. ארטור וברטל בקלעו לחוה בודדת, רחוקה מישוב כלשהו. שם נולדו דני ויהודית.

בשנים הללו לא היה קשר עם משפחת גרסטל בגלל המרחק וקשיי התחבורה. רק מדי פעם בפעם נפגשנו בכנסים שאורגנו ע"י החלוץ. עם תום המלחמה